

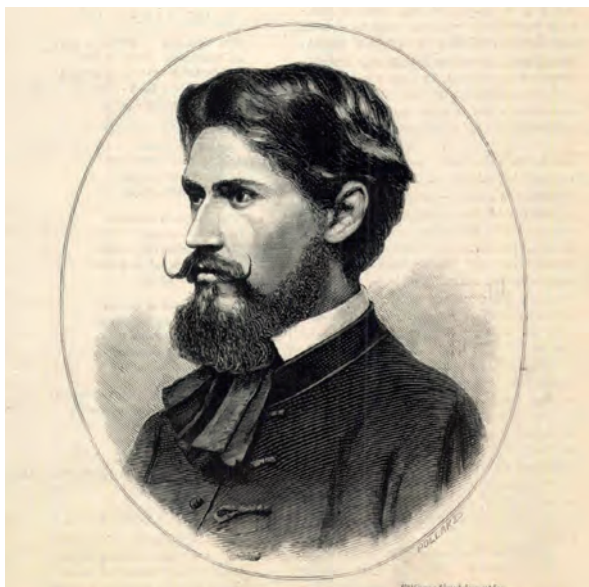
SCHMIDT ANIKÓ

Az „új” földadó kivetése előtt: az 1881–1884. évi országgyűlés*

A kataszteri felmérések megítélése

A ciklus első felének legnagyobb eredménye kétségtelenül az volt, hogy 1882-re a kataszteri munkálatok már annyira előrehaladtak, hogy az általuk végzett számítások más ügyek tárgyalásánál is hivatkozási alapul szolgálhattak.¹ Így történt ez például a nagykikindai kerület határában lévő, Überlandnak nevezett kincstári földek eladásával kapcsolatos törvényjavaslat megvitatásakor is.² Az államkincstár 4,5 millió (hátralékokkal együtt 5,15 millió) forintért kívánt megszabadulni a rendezetlen birtokviszonyokkal terhelt területtől, ahonnan komoly gondot jelentett a haszonbérleti díjak beszedése is, ám ezt az összeget többen kevesellték. Dániel Pál (Tórontál vármegye, Zichyfalva), miután megjegyezte, hogy a nevezett területen a már elhangzott nehézségek mellett belvízproblémák is vannak, így érvelt a kormány álláspontja mellett: „Az igaz, vannak ott ma már földek, amelyeknek holdja 200 forintot is megér. Azon-

ban vannak olyanok is, melyekért 20 forintot nem lehet kapni. Aki erről meg akar győződni, tessék megnézni a ’81-ben készített új kataszteri munkálatot, amely szerint találatnak földek 40 korona tiszta jövedelemmel.”³

■ Prónay Dezső (1848–1940) politikus, evangélikus egyházi vezető⁴

* A kutatásokat 2013–2015-ben az OTKA K 105 886 projekt támogatásával végeztem.

- 1 Az 1880-as évek elejére a Magyar Királyságnak megközelítőleg a felét mérték fel. A kataszteri felmérés folyamatáról I. TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri részletes felmérés előrehaladása Magyarországon 1856 és 1916 között. *Catastrum*, 2. (2015) 1:11–18. A felméréseket szabályozó utasításokat összefoglalta: REISZ T. CSABA: A kataszteri felmérési utasítások. *Catastrum*, 2 (2015) 1:3–10. A korábbi országgyűlési ciklusok idején a kataszteri kérdéseket illető eseményeket l. eddigi cikkeimben: A kataszteri felmérés az országgyűlés előtt (1865–1868). *Catastrum*, 2. (2015) 1:19–24.; A kataszteri felmérés az országgyűlés előtt: az első törvényjavaslatok (1869–1872). *Catastrum*, 2. (2015) 2:9–21.; A kataszteri felmérés az országgyűlés előtt. Élénkítő tárgyalások, erősödő földbirtokos lobbi. *Catastrum*, 2. (2015) 3:46–59.; A kataszter a logikát a feje tetejére állította. Az 1878–1881. évi országgyűlés tanulságai. *Catastrum*, 3. (2016) 13–25.; A kataszteri anket. *Catastrum*, 3. (2016) 2:21–28.
- 2 A nagykikindai helyzetről bővebben I. MITROVIĆ, MIRKO: A nagykikindai koronaterület, mint a szerb nép privilégiumának egyik formája 1774–1814. *Vármegyék és szabad kerületek I–II*. Szerk.: RADICS KÁLMÁN. Debrecen, 2001. 319–332. (<http://hbml.archivportal.hu/data/files/144807098.pdf>) A cikkben szereplő politikusok életrajzi adataira l. *Országgyűlési almanach 1886. Képviselőház*. Szerk.: HALÁSZ SÁNDOR. Bp., 1886. A kiadvány online is elérhető az Országgyűlési Könyvtár Digitalizált Tudástárban (OGYK DTT, dt.ogyk.hu). A korabeli szövegrészeket a mai helyesírásnak megfelelően, a nyelvi sajátosságokat megtartva adom közre.
- 3 114. országos ülés (1882. június 2.). *Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. I–XVII. Bp., 1882–1884. (= KN) VI:134–144. A javaslatot végül elfogadták, és az 1882:XXVIII. törvénycikként jogerőre emelkedett.
- 4 Ernusz Kelemenről, Fenyvessy Ferencről a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár biztosította a felvételeket, segítségüket ezúton is köszönöm. Szederkényi Nándorról, Prónay Dezsőről, Pauler Tivadarról, Rohonczy Gedeonról, Tisza Lajosról, Szilágyi Dezsőről, Helfy Ignácról a *Vasárnapi Újság*, Thaly Kálmánról és Láng Lajosról a Wikipédián található képeket közöljük.

A kataszteri munkálatokról elismerően nyilatkozott báró Prónay Dezső (Heves vármegye, Gyöngyöspata), kiemelve, hogy a kataszter kiigazításánál és az új kataszter készítésénél tekintetbe vették az összes olyan tényezőt, amely a földbirtok jövedelmezőségét kedvezően befolyásolta, így például a vasútépítéseket.⁵

A gyors előrehaladás azonban jelentős többletköltséggel is járt: 1884. március 12-én a Lovas László előadó által felolvasott 527. számú zárszámadási bizottsági jelentés arról tájékoztatta az országgyűlést, hogy a földadó-szabályozásra kiutalt hitelt a Pénzügyminisztérium túllépte.⁶

A pénzügyminiszter a túlköltekezést azal indokolta, hogy a földadó-szabályozásban olyan munkálatok váltak szükségessé, amelyet az 1883. évi költségvetésnél még nem lehetett előre látni. Kiderült ugyanis, hogy az 1875:VII. törvénycikk alapján elkészített kataszteri telekönyvekben és birtokívekben szereplő adatok a folytonos változások miatt a tényleges állapotoktól eltérnek, így annak alapján nem lehet kivetni a földadót. A jogos panaszok megelőzésére az adatokat összevetették a valós állapotokkal és a különbséget jegyzékbe vették, ezzel azonban túllépték a tervezett költségeket. A túlköltekezés másik okát abban jelölte meg, hogy a tiszta jövedelem „birtokrészletenkénti”, azaz

telkenkénti kimutatása és a kataszteri munkálatokon való keresztülvezetése is lezajlott. Habár ez egy tervezett munkafolyamat volt, azonban nem 1883-ra: nem gondolták ugyanis, hogy a felmérések olyan gyorsan fognak haladni, hogy erre már ebben az évben sor kerülhet. A kerületi bizottságok és az országos bizottság által elrendelt reambulációk (térképi és kapcsolódó adatrendszerek harmonizációja) és helyszínelések ugyancsak sok pénzbe kerültek. Összesen 739 000 forinttal lépték túl az erre kijelölt keretet, de mivel megtakarításaik is voltak, ez az összeg 1883-ra 400 000 forintra csökkent. A bizottság azt javasolta, hogy a jelentést az adott évre vonatkozó zárszámadással együtt tárgyalják, amit a képviselőház elfogadott.⁸

Noha a kataszteri munkálatok szükségességét mindenki elismerte, a felmérés során kiszámolt értékeket már többen vitatták. Krisztinkovich Ede (Győr vármegye, győr-szigeti kerület) úgy vélte, hogy a kataszteri munkálatoknál, amelyek 1875–1883 között körülbelül 20 millió forintba kerültek, a tiszta jövedelmi fokozat és az osztálybasorozás eredményét látva, a munkálatoknak minden adata, általánosságban és részleteiben egyaránt csupán fikció, csakúgy, mint az eddigi adóztatás. *„Húszmillió forintért tehát a nemzet nemzetgazdaságilag legföljebb abban lett tapasztaltabb, hogy néhány végzett gazdának*

A kataszterre vonatkozó éves költségvetés (Ft) az 1881–1884. évi országgyűlési ciklusban.⁷

Év	Állandó kataszter			Földadó-szabályozás		
	Terv	Kiutalt	Kiadás	Terv	Kiutalt	Kiadás
1881	404 830	369 531	371 175	2 300 000	2 339 189	2 353 848
1882	404 830	364 489	359 207	2 600 000	2 862 208	2 841 563
1883	404 830	373 335	376 635	2 350 000	2 754 442	2 754 442
1884	404 830	370 522	369 824	2 000 000	2 516 163	2 516 163

5 278. országos ülés (1883. december 4.). KN, XIII:378.

6 Az 1880:3755. számú határozat értelmében, miszerint ha törvényileg megállapított hitelkereten túlmenően újabb költség merült fel, ezt vagy előre, vagy ha ez nem lehetséges, utólag, de mindenképpen az adott év zárszámadási tárgyalás előtt kellett bejelenteni a képviselőháznak. Ennek a kötelezettségének a pénzügyminiszter az 501. számú beadvány benyújtásával eleget tett. 326. országos ülés (1884. március 12.) KN, XV:348–349.

7 Az állandó kataszterre és a földadó-szabályozásra megállapított éves költségvetési, kiutalt és ténylegesen felhasznált (kiadott) összegeket az Állami zárszámadás 1881–1884. évi kötetéből vettem, amelyek elérhetőek a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon (www.hungaricana.hu).

8 326. országos ülés (1884. március 12.). KN, XV:349–350. és 774. szám. A zárszámadási bizottság jelentése a földadósabályozás címén az 1883. évre engedélyezett hitel túllépése tárgyában. *Az 1881. évi szeptember hó 24-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai.* I–XXII. Bp., 1881–1884. (= KI) XX:75.

*asylumul szolgált néhány évig ez a katasztercsinálás.*⁹ Mások inkább csak részleges kritikákat mondtak, így például Becker János (Csanád vármegye, nagylaki kerület), Csanády Sándor (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, kiskunfélegyházi kerület) és a kormány képviselőjében Hegedűs Sándor között az erdőtarifa kapcsán alakult ki kisebb vita, miután előbbieket úgy vélték, az erdők utáni jövedelem túl alacsonyan lett megállapítva a nagybirtokosok iránti kedvezésből, hiszen a legtöbb erdőterület az ő birtokukban van. Hegedűs Sándor ezt cáfolta, mondván, „a kataszter alapja nem az egyes birtoktest vagy a birtok nagysága, hanem egyszerűen a művelési ág és a holdszám” márpedig „az erdő saját természetű talaj és művelési ág, arra tehát oly alapon vetni ki az adót, mint a minden évben termő búzaföldre vagy a minden évben kaszálható legelőre, tökéletes abszurdum”, hiszen az erdő 25-30, sőt 40 évben egyszer hoz jövedelmet. Igyekezett meggyőzni a képviselőket, hogy a kis területű erdőkre a kedvezmény ugyanúgy érvényes, tehát nemcsak a nagy-, hanem a kisbirtokosok is részesülnek belőle. Ennek ellenére többen úgy vélték, hogy az ebből származó előnyökkel elsősorban a nagybirtokosok tudnak élni.¹⁰

Ennél súlyosabb problémát jelentett egy egész térség, nevezetesen Szilágy vármegye felhalmozott adóhátralékainak az ügye. A vármegye éves adója 683 ezer forint volt, amelyből 1882-re már 1 070 000 forintnyi adóhátralékot halmozott fel. A vármegye ezért kérvényben kérte a földadókulcs leszállítását, mivel úgy vélték, hogy a problémák abból adódtak, hogy amikor visszacsatolták őket mint partiumi területet Magyarországhoz, az addig Erdéllyel együtt rájuk is érvényes 10%-os földadókulcs 16%-ra emelkedett. Véleményük szerint a korábbi földadókulcs volt a méltányos, mivel az erdélyi részeknél a kataszteri tiszta jövedelem megállapításakor a terményárakat a reálisnál magasabbra becsülték, így a földadókulcs leszállítását szán-

ták kompenzációnak. Mivel Szilágy vármegye ezt a lehetőséget az 1862. évi visszacsatolásával elvesztette, így lakossága elszegényedett és tetemes adóhátralék halmozódott fel. A kérvényt benyújtók azt kérték a pénzügyminisztertől, hogy állítsa vissza a korábbi, 10%-os földadókulcsot, a többletet pedig, amit kilenc éve fizetnek, térítsék vissza a vármegyének, amely ebből mezőgazdasági beruházásokat fog végrehajtani. Szapáry Gyula egyik kérését sem tartotta elfogadhatónak, azt azonban elismerte, hogy a vármegye adóhátralékai valóban aggasztóak, és miután a követelések egy részét nem is látta behajthatónak, azt javasolta, ezeket töröljék, a megmaradókra pedig hosszabb fizetési határidőt tegyenek lehetővé. Kilátásba helyezte még, hogy vizsgálatot indít, hogy a földadó kiigazításakor nem történtek-e hibák vagy mulasztások, és ennek függvényében csökkentsék az adótöbbletet. A végleges megoldást a földadó-szabályozási munkálatok befejezésében látta.¹¹

Ugyancsak kritikai éllel merült fel a kataszteri hivatalnokok kinevezése, valamint az adófelügyelők magas létszáma, amellyel kapcsolatban Tisza Kálmán miniszterelnök azzal védekezett, hogy a kataszteri törvényt már hivatalba lépése előtt megalkották, így azért elmarasztalni őt, mert biztosítani igyekszik a mindenki által szükségesnek tartott földadó-revizíót, méltánytalan.¹² Az ellenzék erre azt válaszolta, hogy senki sem a kataszteri hivatalnokok kinevezésének szükségességét vitatja, csupán azt, hogy vajon valóban a megfelelő embereket választották-e ki a tisztségekre.¹³

A kataszterrel kapcsolatos további jogalkotásban a legfontosabb eredménynek a felszólalások ügymenetének rendezését és ennek törvényerőre emelését tekinthetjük. Emellett azonban a kataszter fontos szerepet kapott két másik terület, a folyószabályozás és árvízmentesítés, valamint a jövedelmi pótdadóval kapcsolatos törvények megfogalmazásakor.

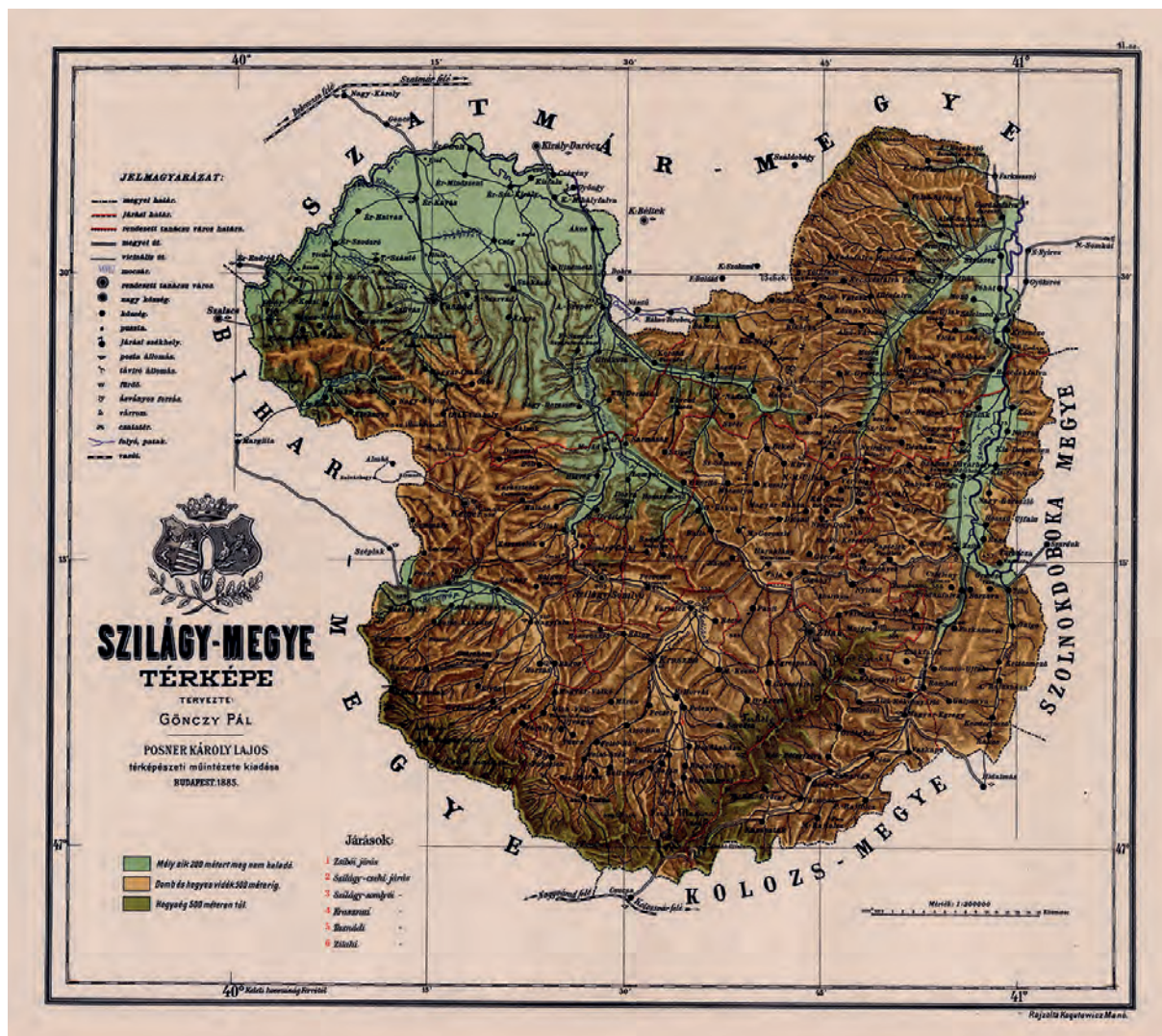
9 141. országos ülés (1882. november 28.). KN, VI:307.

10 306. országos ülés (1884. február 8.). KN, XV:40–41.

11 102. országos ülés (1882. május 13.). KN, V:210–211. Az erdélyi kataszteri felmérésekre vonatkozóan I. BALATON PETRA: A székelyföldi birtokrendezések. *Catastrum*, 3. (2016) 1:3–12.

12 40. országos ülés (1882. január 18.). KN, II:118.

13 Steinacker Ödön felszólalása. 43. országos ülés (1882. január 21.). KN, II:167.

■ Gönczy Pál: Szilágy vármegye térképe, 1885 (Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár B IX a 2145)

Törvényjavaslat a kataszteri munkálatokkal kapcsolatos felszólalásokról

Miután a földadó-kaszteri munkák már annyira előrehaladtak, hogy sor kerülhetett az adóki-
vetésre is, ennek megtétele előtt sürgetőnek lát-
szott a munkálatokkal kapcsolatos felszólalások
ügyének rendezése. Felszólalással olyan, a felmé-
réssel kapcsolatos sérelmek során lehetett élni,
mint például ha egy adómentes területet mégis
megadóztattak, vagy ha a terület helytelenül
vették fel, esetleg a művelési ágak megállapításá-
nál vagy osztálybasorozásnál tévedés történt.¹⁴

A képviselőházban március 21-én kezd-
ték meg „Az új földadó-kaszteri munkálatok

eredményei ellen érvényesíthető felszólalások
elintézésének módjáról” szóló törvényjavaslat
tárgyalását. Először a pénzügyi bizottság ezzel
kapcsolatos, 508. számú jelentése került napi-
rendre, amelynek kapcsán a bizottság előadója,
Hegedűs Sándor úgy vélte, hogy noha a felszó-
lalások ügymenetében az 1881:XL. törvény-
cikk már számos könnyebbséget tett lehetővé
az 1875:VII. törvénycikkhez képest – példá-
ul megalkotta a felszólalási küldöttséget vagy
lehetővé tette a felszólalások szóbeli megtételét
–, még mindig maradt néhány hátráltató ténye-
ző. Ezek közé sorolta, hogy a járási és kerületi
küldöttségek végzéseit írásban ki kellett kézbe-
síteni, amely mintegy 30-40 ezer levél kiküldé-

14 A felszólalásokkal kapcsolatban I. SCHMIDT ANIKÓ: A panasztétel joga: a felszólalási jegyzékek. *Catastrum*, 1. (2014) 4:29–35.

sét jelentette, amely nagy munkát és sok kése-
delmet eredményezett anélkül, hogy közben
érdemi biztosítékot nyújtana a magánérdek vé-
delmére. Ezért szükségesnek tartotta kiemelni,
hogy az új törvényjavaslat az ügymenet további
rövidítésére az írásbeli kézbesítést eltörölte, és a
felszólalásokat ezentúl már kivétel nélkül, hiva-
talból átküldi a különböző tárgyalási fórumok-
ra egészen az országos bizottságig. Ugyancsak
a gyorsabb ügymenetet szolgálta az az intéz-
kedés, miszerint a kerületi bizottságoknak már
nem kellett megvárniuk, hogy az összes járási
bizottság elvégezze a munkát ahhoz, hogy ösz-
szeülhessenek, hanem lehetőség volt kétszeri
összehívásban felülvizsgálni a járási bizottságok
munkáit, az országos bizottságnál pedig már
az ülések számát sem határozták meg: annyis-
szor hívták össze őket, ahányszor jónak látták.
Ez mindenképpen nagy előrelépés volt, hiszen
most már egy-egy késlekedő járás miatt nem
akadt meg az egész munkafolyamat, valamint a
gyakoribb összehívásokkal a felszólalások ügy-
intézésén is gyorsítottak. A törvényjavaslatot a
képviselők különösebb vita nélkül el is fogad-
ták a tárgyalás alapjául, hozzászólásaik sokkal
inkább a kataszteri felmérésekkel kapcsolatos
sérelmekre, semmint magára a törvényjavaslat-
ra irányultak. Különösen nagy hangsúlyt kapott
a Sopron vármegyében a korábbi kataszterhez
képest roppant magas, helyenként 100%-kal is
nagyobb tiszta jövedelem megállapítása, amely
természetesen komoly adóemelést is maga után
vont. Az ezzel kapcsolatos sérelmeket Nagy
István (Sopron vármegye, lövői kerület) felszó-
lalása vezette be: „A becslőbiztosok egyes járá-
sokban és kerületekben igen magasán, másokban
ellenben felette alacsonyan, vagyis a valóságnál
kétszer-háromszor alacsonyabban becsültek.
A tiszta jövedelem kiszámításánál elkövetett sé-
relmeknél azonban nem csekélyebb azon sérelem,
mely az osztályba sorozásnál követetett el, hol
a becslőbiztos egyéni felfogásának, igen gyakran
pedig önkénykedésének legtágabb tere nyílt;
minek azután az lett sajnos következménye, hogy
az első és második osztályba sorozott földek szá-
ma az egyik járásban 10, a másikban 1%-tőli
lett. Tudja azt mindenki, tudom én is, hogy a jó
földek száma az egyik járásban több, a másikban

kevesebb; de hogy a földadó-szabályozási törvény
célja az lett volna, hogy az egyik vidékről ok nél-
kül levegye, a másikra pedig indokolatlanul, tehát
igazságtalanul a terhet reá rója, ezt már el nem
hihetem”. Az újfajta tisztajövedelem-megállá-
pítás mellett a 25%-nyi adót is sokallta: hiába
volt a régi kataszternél az adó a tiszta jövedelem
30%-a, ha maga a jövedelem a tényleges érték-
nél annyival alacsonyabbra volt megállapítva, a
földbirtokosoknak nem esett nehezükre a kifize-
tése. Így azonban, hogy a tiszta jövedelem meg-
állapítása közelít a valós állapothoz, a 25%-nyi
adót irreálisan magasnak érezte, megemlítve,
hogy Sopron vármegye soproni és csepregi já-
rásaiban például a korábbi földadó kétszeresét
vetették ki. A felszólalásokkal kapcsolatban el-
mondta, hogy a tiszta jövedelem megállapítá-
sánál és az osztálybesorozásnál ugyan lehetett
reklamációval élni, ám az 1875:VII. tc. 46. §-a
kimondja, hogy mindenki csak a maga járásán
belül tehet kifogást földjeinek osztálybesorozása
ellen; pedig az aránytalanságok sokkal szembe-
tűnőbbek lennének, ha lehetőség volna az egyik
járás földjeit más járásbeli földekhez viszonyíta-
ni, és ez alapon kérelmezhetné mindenki tiszta
jövedelmének és adójának leszállítását, valamint
az igazságnak megfelelőbb osztálybesorozást
is. Ernuszt Kelemen (Vas vármegye, felsőőri
kerület) szerint is túlzott adóemelés követte-
zett be a Dunántúlon: „nálunk a Dunántúl az
új kataszterből bekövetkező adóemelés folytán
nagy az elkeseredettség. Ez pedig fokozódik azon
vidékeken, amelyek Ausztria határával közeli
szomszédságban vannak. Megyénkben az adó-
emelés legalább is 30%-al feljebb rúg a tiszta jö-
vedelem emelése következtében; a legtöbb helyen
100%-el, sőt némely helyen 120%-on felül történt
a tiszta jövedelmi emelés, mint például Német-
Szent-Mihály [Großpetersdorf] községben. [...] az ország többi részei a jó közlekedési eszközök
következtében, az európai piaccal érintkezve,
lényegesen emelkedtek, a föld minősége jobb le-
vén, mint a mi vidékünkön és jobb beruházások
által viszonyaik határozottan jobbakká lettek,
mint a mieink”. A dunántúli rossz életszínvonal
bizonyítására megemlítette, hogy a dunántúli
munkások és mesteremberek inkább Ausztri-
ában vállalnak munkát, míg mások a magyar

vármegyékbe mennek aratni. Habár szorgalmas emberek laknak ott, de a gazdálkodást a hegyes vidék és a záporosó egyaránt nehezíti. Emellett a felmérés során szerinte a mintateret is rosszul jelölték ki, nem arra törekedtek ugyanis, hogy minden kerületben a kritériumoknak leginkább megfelelő első osztályú földet jelöljék ki mintaternek, hanem olyan területeket választottak, amely kellően nagy kiterjedésű volt: így ha reklamálhat is egy birtokos, a helyszíni szemlén csak azt lehet megállapítani, hogy a reklamáló földje és a mintater azonos minőségű, így felszólalását elutasítják. „*De a baj onnan van, hogy túlságos szigorral alkalmazták az első osztályt oly földminőségre, amely nem első osztályú, hanem másodrendű*”. Noha a felszólalások hivatalból való továbbküldését ő is helyeselte, azt szorgalmazta, hogy az érintettek azért kapjanak némi tájékoztatást az illető községi ható-

ságoktól ügyükről, hogy elejét vegyék a nyugtalankodásnak.

Hegedűs Károly (Veszprém vármegye, Somlóvásárhely) is csatlakozott az előtte felszólalókhoz, és kijelentette, hogy Veszprém vármegye pápai és devecseri járásában az új kataszter alapján kivetett adó a régit 140–150%-kal felülmúlja. Emiatt határozati javaslatot tett, miszerint amíg nem történik meg az új – és minden bizonnyal hibás – kataszteri munkálatok felülvizsgálata, ebben a két kerületben a régi kataszter szerint fizessék az adót.

Szapáry Gyula válaszában megjegyezte, hogy az új kataszter célja az arányosítás volt: a most jóval magasabb adósávba kerülők elégedetlensége csak azt mutatja, hogy eddig mennyire keveset fizettek, míg másokra aránytalanul magas terhek hárultak: véleménye szerint, legalább ugyanannyi elégedett embert is fog eredményezni az új kataszter, mint ahány panaszost. A dunántúli felszólalókra reagálva megállapította, hogy minden infrastrukturális fejlesztés ellenére Kelet-Magyarország még mindig le van szakadva Nyugat-Magyarországról, így a nyugaton fizetendő magasabb adót jogosnak tekintette. Hegedűs Károly határozati javaslatát sem tartotta elfogadhatónak, hiszen nem lehetséges az, hogy az ország egyik részében a régi, a másik részében pedig az új kataszter szerint történjen az adókivetés. A képviselőház vele értett egyet és a határozati javaslatot elutasította, a törvényjavaslatot pedig tárgyalás alá vette, és azt minimális módosításokkal elfogadták 1884. március 22-én.¹⁵ Miután a főrendiház is jóváhagyta a képviselőház által javasolt módosításokat, a törvényjavaslatot 1884. április 1-jén megküldték az uralkodóhoz szentesítésre, ami április 24-én meg is történt, majd pedig 1884:XII. törvénycikkelyként jogerőre emelkedett.¹⁶

A devecseri járás ügye még többször előkerült a képviselőházban, Fenyvessy Ferenc (Veszprém vármegye, Ugod) szerint „*azon tiszta jövedelmeket, melyeket a pápa-devecseri első osztályú vidéknél a szántóföldre felállítottak, csak a legkivételesebb esetben lehet elérni. Ezt tudta és meghajolt ezen érv előtt a kerületi*

■ Ernuszt Kelemen (1832–1917) főispán, 1897-től főrendiházi tag, 1900-tól annak alelnöke

15 331. országos ülés (1884. március 21.). KN, XVI:66–78. és 332. országos ülés (1884. március 22.) KN, XVI:83.

16 338. országos ülés (1884. április 1.) KN, XVI:197. és 352. országos ülés (1884. május 1.). KN, XVII:75. A törvénycikk teljes szövegét l. 1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>)

bizottság is; hanem az országos bizottság, mely ezen vidéket sohasem látta, soha be nem utazta, visszaállította ezen horribilis tételeket és soha nem létező adatokból kiindulva állapított meg oly fokokat, melyek alatt a közbirtokosság – mint ezt maga érzi és feljajdulva vallja – kénytelen leroskadni”. Véleménye szerint az adókiivetés nagyon aránytalan lett: Pápán felszólalása időpontjában (1884. április 5.) még ki sem merték osztani az adókat, oly mértékben emelték fel azokat. Felemlegeti Csót községet, amely a tavalyi 521 forint helyett 1236 forinttal lett megadóztatva (137%-os emelés), Jenőt, ahol tavaly egy birtokosnak 61 forintnyi adót, mostantól 252 forintot kellene fizetnie (296%-os emelés). Mindezek miatt interpellációt intézett a pénzügyminiszterhez, amelyben felhívta a figyelmét, hogy Veszprém vármegye és a Bakony nyugati völgyének adóemelése 100-120%, sőt egyes vidékeken 140% felett van, szemben Szapáry 1883. november 30-án mondott országgyűlési beszédével, miszerint az adóemelés egyesekre nézve maximum 20-30% lehet. Felszólalásában sürgette egy ezzel kapcsolatos megoldási javaslat kidolgozását. A szokatlanul éles hangú vitában még Láng Lajossal (Veszprém vármegye, Pápa) is összeszólkkozott, akit arra intett, hogy a nevezett vidék képviselőjeként ő is működjön közre a kataszteri adóterhek leszállításában. Láng zokon vette Fenyvessy szavait, és kijelentette, hogy munkavégzésével kapcsolatban nem szorul képviselőtársa kioktatására. Fenyvessy úgy vélte, kollégájának a kioktatásra igenis szüksége volt: a vitának végül az ülés berekesztése vetett véget.¹⁷

A dunántúli túlfizetés ügye 1884. május 9-én ismét napirendre került, amikor a képviselőházban megvitatták Sopron vármegye és a Sopron Megyei Gazdasági Egylet kérvényeit, amelyekben a csepregi kataszteri eljárás sérelmeinek orvoslását kérték. Nagy István elsősorban a gazdasági egylet kérelmére hívta fel a figyelmet, hangsúlyozva, hogy a beadványban tárgyilagosan és pontos adatokkal alátámasztva gyűjtötték össze a problémákat. Elmondta

■ Fenyvessy Ferenc (1855–1903) újságíró, jogász, főispán

ugyanakkor, hogy a két benyújtott kérvény tulajdonképpen megegyezik, csak abban van közöttük különbség, hogy a kialakult helyzetért kit látnak felelősnek: a vármegye az önkényesen eljáró kormányközegeket, a gazdasági egylet pedig a kerületi bizottsággal szemben erélytelenül viselkedő járási bizottságot hibáztatta. Nagy ebből a szempontból a vármegyei indítvány véleményét osztotta és hozzátette: Kiscenken is hasonló problémák vannak, csak ott még nem gyűjtötték össze ilyen részletesen az adatokat. Miehle Jakab (Sopron vármegye, Nagymarton) mindehhez hozzáfűzte, hogy az ő kerületében is száz, sőt olykor még több százalékkal emelték a földadót, amelyet néhány konkrét példával is illusztrált. Szapáry Gyula mindezt azt mondta, hogy miután a földadóösszeg állandó,

¹⁷ 342. országos ülés (1884. április 4.). KN, XVI:288–290.

■ *Láng Lajos (1849–1918) közgazdász, statisztikus, politikus, miniszter, valóságos belső titkos tanácsos, jogi doktor, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja*

az államkincstárnak nincs érdekében, hogy a tiszta jövedelem akár egyes községekben, akár egész vidékeken vagy az országban magasabban állapítassék meg, mint ezelőtt. Ha tehát valahol hiba történt, amennyiben azt a miniszteri hatáskör megengedi – ám ebbe a törvény kevés beleszólást enged, hiszen a megfelelő jogkörrel a járási, kerületi és országos bizottságokat ruházta fel –, szívesen közreműködik a kiigazításban. Egyebekben elismételte a már korábban mondottakat: nem járulhat hozzá, hogy az adót egyes vidékeken a régi, máshol az új kataszter szerint fizessék, és nem fogadhatja el hivatkozási alapnak azt, hogy korábban mennyivel kevesebb adó terhelt bizonyos területeket, mert számára ez csak a korábbi felmérés rosszul elvégzett számításait bizonyít-

ja. Ugyanakkor ígéretet tett rá, hogy utasítja a kataszteri közegeket, hogy a hibák kijavítását ne akadályozzák és ne véljék államkincstári érdekeknek azt, hogy egyes területen túl magasra állapítják meg a tiszta jövedelmet. Ugyancsak kilátásba helyezte, hogy figyelemzteni az országos bizottságot, hogy utazóküldöttségeik révén igyekezzenek a helyszínen is alaposan kivizsgálni a beérkezett sérelmeket. Vizsolyi Gusztáv (Tolna vármegye, Kölesd) még felhívta a pécsi kataszteri kerületben történt igazságtalan adóemelésre a figyelmet, ugyanakkor úgy nyilatkozott, hogy őt megnyugtatta Szapáry beszéde, és reméli, tényleg szakszerűen kivizsgálják majd a sérelmeket.¹⁸ Május 14-én Szapáry ugyancsak hasonló szellemben válaszolta meg Fenyvessy interpellációját a pápai és devecseri járásokban történt hibás osztálybasorozás és a túl magas tisztajövedelem megállapításáról, és Éles Henrik (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, Jászság) Jászságra vonatkozó hasonló témájú indítványát.¹⁹

Vízszabályozási kérdések

Rohonczy Gedeon (Torontál vármegye, Törökbecse) a mezőgazdaság rossz helyzetét abban látta, hogy a terület három minisztériumhoz tartozik, és közülük a dolgokba a legkevesebb beleszólása éppen a földművelésügyinek van, nagyobb súllyal esik latba a csupán az adók behajtásával és kataszteri ügyekkel foglalkozó, elsősorban finansziális szempontokat érvényesítő Pénzügyminisztérium, és a folyószabályozások révén szintén jelentős szerephez jutó Közlekedésügyi Minisztérium. Utóbbival kapcsolatban példaként említette meg a Tisza-szabályozást, amelynél elsősorban hajózási szempontokat vettek figyelembe: ennek talán meg is felelt, ám egyúttal ennek a minisztériumnak lenne a feladata az árvíz elleni védekezés és a töltések építése, sőt a belvizek szabályozása is, amelyhez azonban olyan szakszerűtlenül fogtak hozzá, hogy eredményeként tönkretették vele az Alföldet.²⁰

18 358. országos ülés (1884. május 8.). *KN*, XVII:185–189.

19 361. országos ülés (1884. május 14.). *KN*, XVII:234–237.

20 37. országos ülés (1882. január 14.). *KN*, II:43.

A belvizekkel kapcsolatban elhangzott még Tisza Lajostól (Kis-Küküllő vármegye, Dicsőszentmárton), hogy vannak olyan társulatok, akiknél a föld fenntartási költsége nem vonható ki a kataszteri tiszta jövedelemből, hanem a kataszteri tiszta jövedelmet lehet levonni az éves teherből, ami a szabályozott földek fenntartásából ered. Véleménye szerint ez oda vezet, hogy csak az értékes földeket igyekeznek megvédeni az árviztől, ez pedig nem megoldás, hiszen ha az egyébként értéktelen földek víz alá kerülnek, az elárasztás a mögötte lévő, már hasznot hozó földeket is sújtja. Miután a belvízkérdés megoldását rendkívül fontosnak tartotta, sürgette az erre vonatkozó megoldási javaslat kidolgozását.²¹

A felmerülő problémákat figyelembe véve, a Tiszavölgyi Társulat központi bizottsága határozati indítványt nyújtott be az 1881:XLII. törvénycikkely módosítása ügyében, miszerint a törvényben foglalt ármentesített területekre vonatkozó kedvezményeket már a folyó év (1882) első napjától lehessen érvényesíteni. A nevezett törvény 18. paragrafusára már biztosította a különleges költségek által termőké-

Rohonczy Gedeon.

■ Rohonczy Gedeon (1852–1929) földbirtokos, az országgyűlés vízügyi bizottságának tagja

TISZA LAJOS.

■ Tisza Lajos (1832–1898) Tisza Kálmán öccse, főispán, az árvíz után Szeged újjáépítésének királyi biztosa, közlekedési miniszter, a király személye körüli miniszter

pességben tartható területeknek ezen költségek gazdasági költségként való elszámolását, egyúttal az extrém kiadások figyelembevételét a kataszteri tiszta jövedelem megállapításánál. Ugyanakkor a törvényben foglaltakat csupán a kisebb területeket védő védművek esetében lehetett érvényesíteni, a Duna és Tisza, valamint ezek mellékfolyóinál alakult, több birtokost és földbirtokot összefogó társulatok védműveinek esetében a felmerülő nehézségek miatt az ármentesített területeiknél ezt a kedvezményt nem lehetett érvényesíteni. A törvény a kedvezmények érvényesítését eredetileg csupán az új földadókulcs életbe léptetésétől engedte igénybe venni, azonban aggodalomra adott okot, hogy ez visszavetné az ármentesítési munkálatokat. Az indítványt és a törvényjavaslat még a ciklusban történő napirendre vételét elfogadták.²² Szapáry Gyula pénzügyminiszter az 1881:XLII. törvénycikk pótlásáról szóló törvényjavaslat indoklásában kifejtette, hogy a különös gazdasági költségek megtérítését az ármentesített területekre nézve 1884. január 1-jétől kezdve semmi-

21 68. országos ülés (1882. március 1.). KN, III:347.

22 80. országos ülés (1882. március 18.). KN, IV:224–225. Az 1881:XLII. törvénycikk teljes szövegét l. 1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>)

képpen sem tudja biztosítani, utána viszont akkor is, ha a földadókivetés még nem következne be, mivel reményei szerint a kataszteri munkálatok addigra már eléggé előrehaladnak ahhoz, hogy rövid időn belül az adókivetés is megtörténhessen.²³ A tárgyalásokon a képviselők elérték, hogy a határidőt egy évvel előbbre hozzák, és ezzel a szövegezéssel emelkedett törvényerőre 1882:XXIX. törvénycikkelyként.²⁴

Ezt követően sor került egy törvényjavaslat kidolgozására az ártereket illetően, amelynek ismertetését 1884. március 13-án kezdte meg a közlekedési bizottság előadója, Darányi Ignác. A közlekedési bizottság a törvényjavaslatához egy jelentést is csatolt, amelyben igyekeztek közérthetőbbé tenni a tervezetben foglaltakat.²⁵ Ebben kifejtették: az ármentesítést nem kívánják államosítani, mivel az érdekeltek öntevékenysége nagyobb eredményességet hajt. A törvényjavaslat értelmében a társulatokat kötelezni lehetett a munkálatok elvégzésére, ugyanakkor a tervezet 23. §-a kimondta, hogy ha „a közérdekű társulatoknál az 1881:XLII. tc. elvei szerint kiszámítandó befektetett alaptőke meghaladja azon összeget, amit a társulati alakulás alapjául felvett vízszín alatti ártér új kataszteri tiszta jövedelme hússzorosának 60%-a, és azon társulatnál, melyhez magasabban fekvő ártér is vonatott be – ennek új kataszteri tiszta jövedelme hússzorosának 20%-a együttvéve kitesz – akkor ezen többletet vagy az azután befektetendő alaptőkét az állam viseli”.²⁶

Egyes képviselők a kompenzációt kevésnek érezték és felhívták a kormány figyelmét, hogy máshol az állam tizedével, negyedével, sőt felével is hozzájárul a vízszabályozási költségekhez.²⁷ Mások azonban amiatt aggódtak, hogy az állam így is túlságosan nagy költségekbe

veri magát a vízszabályozás során: Fekete Lajos (Somogy vármegye, Tab), aki a Dráva és Sió között lakva maga is gyakran szembesült az árvizek problémájával, rendkívül fontosnak tekintette a Tisza szabályozását, és így vélekedett az állami beavatkozás mértékéről: „Igaz ugyan, hogy egynémelyek, s ha jól tudom, különösen gr. Tisza Lajos képviselőtársam akként nyilatkozott, hogy ezen kötelezettség kevés vagy éppen semmi lesz, én azonban ennek ellenkezőjétől tartok. Ugyanis midőn a kataszter először készült, kedvező számítással a föld holdankénti tiszta jövedelme kevésre vétetett és ezen kevésre vett összeg is későbbben bizonyos okokból a kormány által leszállított. Nyilvánvaló tehát, hogy a földnek holdankénti tiszta jövedelme a valósághoz képest csekélynek mondható. Mármost ha a Tisza árterében lévő legelőterületeken, tekintetbe sem véve a művelés alatt lévő földnek jövedelmét, osztályozás szerint pl. 2 forintban állapított meg holdanként, ennek hússzorososa 40 forint; miből a 60%-os kulcs szerint 22 forintban állapított meg a föld értéke, ennek kamata 1 forint. Kérdés, vajon nem fog-e gyakran előfordulni az az eset, hogy így az állam pénztára igen nagymértékben fog igénybe vétetni, részint mert a kötelezettséget előre kiszámítani alig lehet.”²⁸ Március 21-én a törvényjavaslatot bizonyos módosításokkal, de a képviselőház megszavazta, és felterjesztette a főrendiháznak.²⁹ A tervezetet végül az országgyűlés elfogadta, és az uralkodói szentesítést követően 1884:XIV. törvénycikként emelkedett törvényerőre.³⁰

A jövedelmi pótdadó

1882 végére ugyancsak felerősödtek azok a hangok, amelyek a Pénzügyminisztérium fő

23 272. szám. Törvényjavaslat, az 1881. évi XLII. t.-cikk pótlásáról; Indokolás „az 1881. évi XLII. t.-cikk pótlásáról” szóló törvényjavaslatához. *KI*, VIII:260–263.

24 Az 1882:XXIX. törvénycikkre l. 1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>)

25 775. szám. A képviselőház közlekedési bizottságának jelentése, „a Tiszának és mellékfolyóinak szabályozásáról, ezen folyók völgyeinek ármentesítéséről, úgyszintén a vízszabályozó és ármentesítő társulatok igazgatási szervezéséről” szóló törvényjavaslat tárgyában. *KI*, XX:76–84.

26 Törvényjavaslat a Tiszának és mellékfolyóinak szabályozásáról, ezen folyók völgyeinek ármentesítéséről, úgyszintén a vízszabályozó és ármentesítő társulatok igazgatási szervezéséről. *KI*, XX: 84–94., különösen 90.

27 Károlyi Sándor felszólalása, 328. országos ülés (1884. március 14.). *KN*, XVI:13.

28 330. országos ülés (1884. március 18.). *KN*, XVI:51.

29 331. országos ülés (1884. március 21.). *KN*, XVI:66.

30 A törvénycikk teljes szövegét l. 1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>)

politikai irányvonalának a folyamatos adóemelését, illetve új adók behozását tekintették. Nagy vihart kavart a jövedelmi pótdadó szabályozásának újbóli napirendre kerülése, amelyben a képviselők egy része további terhek kirovását látta. A jövedelmi pótdadó – amelynek célja az egyéb adóztatásban lévő egyenlőtlenségek megszüntetése volt – az 1875:XLVII. törvény-cikkkel emelkedett törvényerőre. Eszerint jövedelmi pótdadót kellett fizetni a földbirtok, házbirtok, ipari és kereskedelmi üzemek, egyletek és vállalatok után. Az arányosítás úgy történt, hogy több kategóriát állapítottak meg, amelyeknél eltérő adósávot alkalmaztak. A befizetett összeg a földadó és a föld-tehermentesítési járulék bizonyos –adósávonként eltérő – hányadát jelentette.

Szapáry Gyula pénzügyminiszter az 1884. évi költségvetési előirányzat benyújtásakor a jövedelmi pótdadóval kapcsolatos törvényjavaslat elfogadását is igyekezett elősegíteni. A pótdadóval kapcsolatos törvényjavaslat lényege az volt, hogy bár annak összege emelkedik, az ennek megfelelő összeget levonják az alapadókból, így például a földadóból. A 29 milliós árplafonban meghatározott földadó így 26 millióra csökkent volna, miközben a jövedelmi pótdadóból további 3 millió forintnyi bevételt reméltek. Emellett igazságosabbá tették volna a pótdadó elosztását: a jobban eladósodott földbirtokot kisebb adóemeléssel sújtották volna, mint a jobban terhelhető földeket. Az érvelést – valamint a törvényjavaslat egészét – Thaly Kálmán (Hajdú-Bihar vármegye, Debrecen, I. kerület) végtelenül igazságtalannak érezte, azzal vádolva a kormányt, hogy rablógazdálkodást folytat, hiszen onnan vesz el, ahonnan lehet, és nem onnan, ahonnan jogos. Úgy vélte, a jól – és így betáblázott adósággal nem rendelkező – gazdálkodókat nagyobb adóemeléssel büntetni helytelen. *„Utalok [...] a szombat-helyi kataszteri kerületre, hol az általam tegnap megtekintett adatok alapján átlag az új kataszter szerint 25-30-50%-ig fog felemeltetni az adó [...], ráadásul még 4,5% pótdadóval terhelni, nem igazságtalanság-e és közgazdaságilag ma-*

gát nem megbosszuló káros elv-e?”³¹

Nyílt adóemelésként tekintette a törvényjavaslatot Szilágyi Dezső (Budapest, józsefvárosi kerület) és Szederkényi Nándor (Heves vármegye, Eger) is: *„Nézzük már most a jövedelmi pótdadót. Ezt 2 600 000 frt-tal szándékolják emelni; nem vizsgálom most, helyes-e vagy nem helyes, de azt kérdem, mit jelent itt az emelés tulajdonképpen? Ez jelenti azon adók emelését, melyekhez ezen jövedelmi pótdadó hozzá van adva, ti. a föld-, a ház- és kereseti adó és a tőkekamatadó emelését; pedig mikor azt a katasztert alkottuk, hát nem azzal bíztatták-e a házat, hogy kontingentálva lesz a földadó és nem fog emeltetni; most egyszerre felemelik a jövedelmi pótdadót, vele füstbe megy ama szép szándék és*

■ Thaly Kálmán (1839–1909) költő, író, tiszteletbeli bölcsész-doktor, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja, Jókai Mór másod-unokatestvére (Ellinger Ede felvétele)

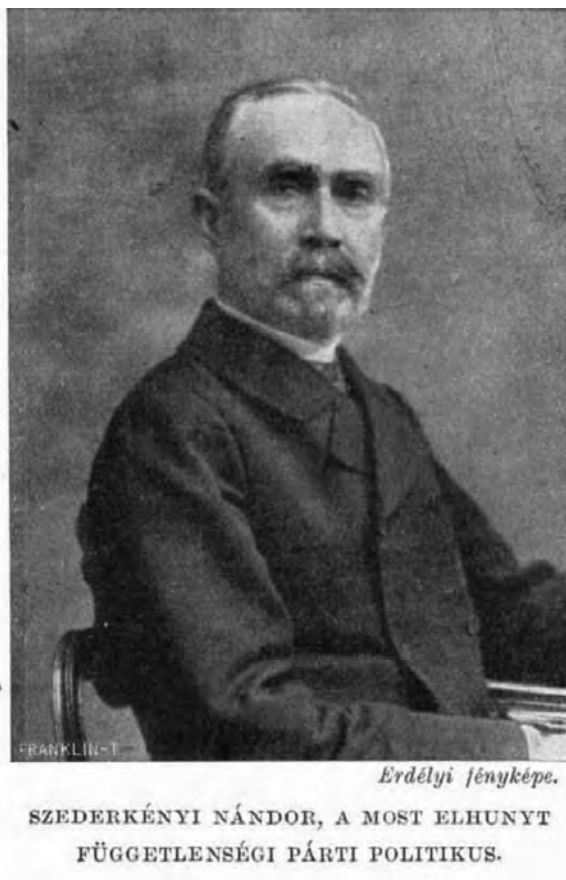
remény [...]. Látják önök, hogy milyen furcsa körben forog a pénzügyminiszter és látják, mint forognak önök is, szaladnak utána körben. Egyszer önökkel azt mondatja, hogy a direkt adókat nem lehet fejleszteni tovább, és íme két év múlva halomra löki az egészséget és szeretné a nemzet előtt hallgatva eltemetni.”³²

A felháborodás olyan nagy volt, hogy a kormány részéről Hegedűs Sándor újra szükségesnek érezte elmondani a földadó kontingentálásának a lényegét, miszerint az összegét egy maximalizált állandó tételben (korábban 29, most 26 millióban) állapítják meg, azonban ezt az összeget nem kivetni szeretnék, hanem csupán az adó egy százalékának kiszámítására szolgál. Hozzátette még, hogy a jövedelmi pótdadó természetesen az összes adóterhet nem tudja arányosítani, ám azt a hárommilliót, amelyet most levesznek a földadó „eszmei”

összegéből és jövedelmi pótdóként szedik be, szándékuk szerint a korábbinál igenis arányosabban lesz kivetve. Nem sikerült mindenkit meggyőznie: a törvényjavaslat ellen még indítványt is beadó Helfy Ignác (Győr vármegye, Győr) így gúnyolódott az elhangzott érveken: „jellemző a kormánynak egész felfogására, mert ez mutatja azt, hogy ő tulajdonképpen az államot nem tekinti, mint a polgárok összeségét, hanem különálló valaminek a polgárokkal szemben, s azt mondja: én állam költök 2 millió forintot kataszteri munkálatokra, de ez nekem gyümölcsöző beruházás, mert e címen a polgárom zsebéből ki fogom szedni az adót. (Úgy van! a szélső balon.) Csodálkozom, hogy e címen a t. pénzügyminiszter úr nem iktatta be a gyümölcsöző beruházások rovatába a jelen törvényjavaslatot, (Derültség) hisz ez neki 3 milliót fog jövedelmezni.”³³

■ Szilágyi Dezső (1840–1901) jogász, igazságügy-miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia tagja 1889-ben

■ Szederkényi Nándor (1838–1916) újságíró, helytörténész, főispán

32 Szilágyi Dezső felszólalása. 143. országos ülés (1882. december 1.). KN, VII:366. és Szederkényi Nándor felszólalása. 146. országos ülés (1882. december 5.). KN, VIII:36. A szöveget az utóbbiból idéztem.

33 279. országos ülés (1883. december 5.). KN, XIII:401–402., 405.

■ Helfy Ignác (1830–1897) politikus, író, aki a jövedelmi pótadó ellen indítványt adott be az országgyűlésen (Ellinger Ede felvétele, 1897)

Szapáry azt javasolta, hogy a törvényjavaslat 1884. január elsején lépjen életbe, ugyanis ekkorra várható az új kataszter alapján megállapított földadó összegének parcellánként történő kivetése és beszédese. A törvényjavaslatok összehangolását az egyszerűbb ügymenet és követhetőbb adóösszegek kivetése miatt egyaránt kívánatosnak tekintette. *„Méltóztatik tudni, hogy az országos bizottság e részbeni munkáját befejezte, fennmaradván tisztán az egyéni reklamációk, a törvény által reám ruházott kötelességnél fogva nekem feladatom 1884-től fogva a földadót már az újonnan megállapított tiszta jövedelem alapján kivetni. Méltóztassék már most azon nagy munkát figyelembe venni, mely jár azzal, hogy 44 millió*

*parcellára vettessék ki a földadó először 29 millió összegben és ismét néhány hónap múlva, ha a törvényhozás ezen törvényjavaslatot elfogadná, vetessék ki ismét az összes 44 millió parcellákra a 26 milliónyi adó. Ez mindenestre oly munka, mely igen nagy költséggel járna, de igen sok alkalmatlansággal is, s az adófizetők annyira zavarba jutnának, hogy sok esetben alig tudnák magukat tájékozni a minduntalan változó adóösszeg iránt.”*³⁴ A képviselők többsége végül egyetértett a jövedelmi pótadó kivetése részletesebb szabályozásának szükségességével, és a tárgyalások végeztével a javaslat az 1883:XLVI. törvénycikkkel törvényerőre emelkedett. Az elfogadott törvény értelmében a földadó kivetésénél már 1884. január 1-jétől az új, 26 millióban kontingentált összeg alapján kellett kiszámolni az adószázalékot.³⁵

Telekkönyvi rendtartás

A kataszteri munkálatok során felmerült az igény, hogy az aktuális birtokállapot a telekkönyvekben rögzített – gyakran elavult vagy hiányosan szereplő – adatokkal összhangba kerüljön.³⁶ Pauler Tivadar igazságügy-miniszter úgy vélte, a telekkönyvi rendtartás megváltoztatásával ezt a célt hatékonyan meg tudják valósítani, és a kataszteri felmérések eredményei felhasználhatóak a telekkönyvek kiigazítására.³⁷

Lázár Ádám ((Maros-Torda vármegye, Marosvásárhely, II. kerület) felszólalásában a készülő törvényjavaslat rendkívüli fontosságára hívta fel a figyelmet, hangsúlyozva azt, hogy *„ezen ügyben minden elvesztett óra kipótthatatlan mulasztás”*. A törvényjavaslatot éppen tárgyaló szakbizottságnak azt javasolta, hogy ha a kataszteri felmérések helyrajzi számai olyan biztosak, akkor ezeket minden újabb helyszíni vizsgálat nélkül vegyék fel a telekkönyvekbe is. A tényleges birtokállapot és a

34 263. országos ülés (1883. október 13.). KN, XIII:128–129.

35 A törvénycikk teljes szövegét I.1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>)

36 Ebben az időben Magyarországon két nyilvántartást vezettek az ingatlanokról, a kataszterit és a telekkönyvit. Míg a kataszteri telekkönyv elsősorban adóztatási céllal jött létre, addig a telekkönyvi nyilvántartásnak fő szempontja a tulajdonjog rögzítése volt. A két nyilvántartási rendszer közti eltérésekről I. CSILLAG GYULA: Telekkönyv és kataszter. *Nemzetgazdasági Szemle*, VIII. (1884) III:194–213.

37 296. országos ülés (1884. január 25.). KN, XIV:220.

■ Pauler Tivadar (1816–1886) jogász, egyetemi tanár, miniszter, a Magyar Jogász Egylet első elnöke

hiteltartozások pontos vezetése mellett így érvelt: „tudvalevő dolog, hogy a birtokváltások, valamint a teher tételeknek kitörölése számosak által többnyire költségkímélés tekintetéből nem kéretik, úgyhogy vannak birtokok 3., 4-dik kézen, melyeken a terhek nincsenek kitörölve, és csak akkor töröltetnek, hogyha bíróság útján rendes vételárfelosztás történik. Ha már most ily telekkönyvek alapján statisztikai adatok gyűjtetnek annak kiderítésére, hogy Magyarország ingatlanai mennyire vannak terhelve, az bizonyára igen helytelenül fogná az állapotot

előtüntetni. [...] a telekkönyvi átalakítás keresztülvitelénél, amennyiben lehetséges, a régi helyrajzi számok a kataszteri számokkal kiegészítve jelenjenek meg, mert ha nem így fognak megjelenni, ez által a zálog- és tulajdonjogi bizonytalanság véghetetlenül káros következményeket fog maga után vonni”. Noha ő szükségesnek látta volna a törvényjavaslatnak már ezen ciklusban történő tárgyalását, a tervezet végül nem készült el időben, így a telekkönyvek rendezésével kapcsolatos törvény egészen 1886-ig várattott magára.³⁸

Összegzés

Az 1881–1884. évi országgyűlési ciklus fontos eredményeket hozott a kataszteri ügyekben. Miután a felmérések már „rendkívül” előrehaladtak, a munkálatok eredményeit az egyes képviselők már hivatkozási alapként használhatták különféle ügyekben. A kataszter szerepet kapott olyan fontos kérdésekben is, mint a vízszabályozás (1884:XIV. tc.), és igazodtak hozzá az újabb adókiutak, ahogyan azt a jövedelmi pótdadónál (1883:XLVI. tc.) láthattuk. A kataszteri felmérések az ország valamivel több mint felén már befejeződtek, így az új számítások alapján történő földadó kiutak küszöbön állt. Felkészülve arra, hogy az adókiutak rengeteg panaszt fog maga után vonni, az országgyűlés szabályozta és jelentősen egyszerűsítette az ezzel kapcsolatos ügymenetet, a javaslat az 1884:XII. törvénycikkelyként jogerőre is emelkedett.

38 1886:XXIX. törvénycikk a telekkönyvi betétek szerkesztéséről. A törvény úgy rendelkezett, hogy a telekkönyvi betétekben fel kell tüntetni a kataszteri felmérés által megállapított helyrajzi számokat és területi adatokat (A betétlap), a tulajdoni viszonyokat (B betétlap) és az esetleges hiteltartozásokat, illetve egyéb terheket (C betétlap). 1000 év törvényei (<http://www.1000ev.hu>).